

Eluned Morgan
Y Gweinidog Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol
Llywodraeth Cymru

10 Mawrth 2023

Annwyl Eluned

Gwasanaethau endosgopi: ymchwiliad dilynol

Fel y gwyddoch, yn dilyn y diweddariad a roddwyd gennych ar 24 Awst 2022 ar y cynnydd a wnaed yn erbyn argymhellion ar gyfer gwasanaethau endosgopi yng Nghymru a wnaed yn 2019 gan Bwyllgor Iechyd, Gofal Cymdeithasol a Chwaraeon y Bumed Senedd, rydym wedi bod yn cynnal ymchwiliad dilynol byr i ystyried pa gamau pellach y gallai fod eu hangen i roi'r cynllun gweithredu endosgopi cenedlaethol ar waith, lleihau amseroedd aros, ac yn y pen draw gwella canlyniadau a chyfraddau goroesi cleifion.

Gwnaethom gytuno i ysgrifennu atoch i dynnu sylw at y materion allweddol sy'n codi o'r dystiolaeth yr ydym wedi'i chasglu drwy alwad gyffredinol am dystiolaeth ysgrifenedig a sesiynau tystiolaeth lafar gyda rhanddeiliaid allweddol ar 2 Chwefror 2023 a 15 Chwefror 2023, a gwneud nifer fach o argymhellion.

Canfu adroddiad Pwyllgor y Bumed Senedd ar wasanaethau endosgopi fod y capasiti endosgopi dan bwysau sylweddol cyn pandemig COVID-19. Mae'n amlwg o'n hymchwiliad dilynol, a'n gwaith ar yr ôl-groniad o ran amseroedd aros y GIG, bod y penderfyniad i atal materion nad ydynt yn rhai brys yn 2020 wedi arwain at ôl-groniad mwy o gleifion sy'n aros yn hirach am brofion diagnostig.

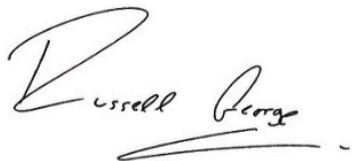
Rydym yn croesawu'r ffaith bod mesurau i gynyddu capasiti ac adfer yr ôl-groniad o gleifion sy'n aros am driniaeth endosgopi wedi cael rhywfaint o lwyddiant. Fodd bynnag, mae'n debygol bod llawer o'r gwelliant o ganlyniad i fentrau drud, tymor byr megis contractio gwaith ar sail mewdol ac ar sail

allanol. Y neges glir a glywsom gan randdeiliaid yw bod angen atebion mwy cynaliadwy. Rydym yn cytuno.

Byddem yn ddiolchgar o gael eich ymateb i'r argymhellion a nodir yn yr atodiad **erbyn 25 Ebrill 2023**.

Yn gywir

A handwritten signature in black ink that reads "Russell George". The signature is written in a cursive style with a long horizontal flourish underneath.

Russell George AS

Cadeirydd y Pwyllgor Iechyd a Gofal Cymdeithasol

Croesewir gohebiaeth yn Gymraeg neu Saesneg. We welcome correspondence in Welsh or English.

Atodiad: Gwasanaethau endosgopi: cais am wybodaeth

Byddem yn ddiolchgar o gael ymateb ynglŷn â'r materion canlynol erbyn 25 Ebrill 2023.

Ysgogi newid

---

1. Mae'r dystiolaeth yn dangos bod yr hyn sydd angen ei wneud wedi bod yn glir ers peth amser i wella gwasanaethau endosgopi. Mae'r atebion yr un peth nawr ag yr oeddent cyn y pandemig. Fodd bynnag, rydym wedi clywed pryderon yn gyson am arafwch y newid, ac rydym wedi cael gwybod bod hyn yn cael ei achosi'n rhannol gan oedi wrth wneud penderfyniadau 'ar bob lefel'.¹
2. Rydym wedi clywed bod amrywiaeth sylweddol ar draws byrddau iechyd, o ran gweithredu canllawiau cenedlaethol sy'n seiliedig ar dystiolaeth, a chyflawni nodau'r Rhaglen Endosgopi Genedlaethol.² Dywedodd tystion hefyd wrthym fod angen mwy o eglurder ynglŷn â strwythurau atebolrwydd, gan gynnwys rôl Gweithrediaeth newydd y GIG.³
3. Rydym yn cytuno bod angen mwy o eglurder ynglŷn â strwythurau atebolrwydd. Rydym yn nodi bod hwn yn fater sy'n berthnasol nid yn unig mewn perthynas â gwasanaethau endosgopi, ond hefyd yn ehangach ar draws y broses o ddarparu gwasanaethau iechyd a gweithredu amcanion, strategaethau a chynlluniau Llywodraeth Cymru ar gyfer iechyd a gofal cymdeithasol yng Nghymru.

Argymelliad 1. Dylai Llywodraeth Cymru ddarparu rhagor o wybodaeth am sefydlu Gweithrediaeth y GIG. Dylai hyn gynnwys manylion ei threfniadau llywodraethu, ei rôl a'i chyfrifoldebau mewn perthynas â dwyn byrddau iechyd i gyfrif a sicrhau bod newid yn cael ei weithredu, a'r amserlenni ar gyfer ymgymryd â'r rolau a'r cyfrifoldebau hynny.

Y gweithlu

Hyfforddiant

4. Mae'n glir o'r dystiolaeth mai capasiti'r gweithlu yw'r her fwyaf sy'n wynebu darparu gwasanaethau endosgopi ar hyn o bryd ac yn y dyfodol.⁴ Soniodd tystion wrthym am yr angen i sicrhau bod cyflenwad o staff i ymdrin â'r galw disgwylidig am wasanaethau endosgopi, gan gynnwys colonosgopwyr sgrinio, nyrsys endosgopi a nyrsys clinigol endosgopi, yn ogystal â staff gweinyddol.⁵

---

¹ Cofnod y Trafodion [paragraff 279], 2 Chwefror 2023

² Cofnod y Trafodion [paragraff 272-274], 2 Chwefror 2023

³ Cofnod y Trafodion [paragraff 294], 2 Chwefror 2023

⁴ Cofnod y Trafodion [paragraff 35], 2 Chwefror 2023

⁵ Cofnod y Trafodion [paragraff 14], 15 Chwefror 2023

5. Roedd pob un o'r tystion y clywsom dystiolaeth lafar ganddynt yn cefnogi datblygu academi hyfforddiant endosgopi clinigol fel ffordd gynaliadwy o gyflymu llwybrau hyfforddiant a gwella mynediad at hyfforddiant a'i ansawdd.⁶ Rydym yn nodi bod cynllun gwella gwasanaethau cancer newydd ar gyfer GIG Cymru 2023-2026 yn dweud y bydd Addysg a Gwella Iechyd Cymru yn datblygu achos busnes ar gyfer academi endosgopi clinigol erbyn diwedd mis Mehefin 2023, a bydd yr academi'n cael ei gweithredu'n raddol i ddechrau yn 2023.⁷ Gobeithiwn weld y gwaith hwn yn datblygu'n gyflym.

Argymelliad 2. Dylai Llywodraeth Cymru roi diweddariad i ni erbyn mis Gorffennaf 2023 am ddatblygu academi endosgopi clinigol, yn benodol er mwyn nodi a yw'r gwaith ar y trywydd iawn i fodloni'r amserlenni a ragwelwyd yng nghynllun gwella gwasanaethau cancer ar gyfer GIG Cymru 2023-2026.

Data am y gweithlu

6. Cawsom dystiolaeth gymysg ynghylch argaeledd a chadernid data am y gweithlu endosgopi. Dywedodd yr Athro Sunil Dolwani, sy'n cynrychioli'r Rhaglen Endosgopi Genedlaethol:

"I wouldn't say we have perfect data, but we do have good enough data to model the [service and workforce] plans, going forward".⁸

7. Fodd bynnag, nododd tystion eraill nad oedd data dibynadwy am y gweithlu ar gael yn eang.⁹

8. Rydym yn cytuno y byddai'n fuddiol sicrhau bod data'r gweithlu ar gael yn ehangach ac i'r cyhoedd, ac rydym wedi'n calonogi gan yr awgrym gan Dr John Green o Gymdeithas Gastroenteroleg ac Endosgopi Cymru bod y Rhaglen Endosgopi Genedlaethol yn datblygu dangosfwrdd deinamig i wella argaeledd data ar draws y gweithlu endosgopi cyfan¹⁰

Contractio ar sail mewnol ac ar sail allanol

---

9. Clywsom gan dystion am y defnydd o drefniadau contractio ar sail mewnol ac ar sail allanol i gynyddu capasiti endosgopi yn y tymor byr. Rydym yn rhannu'r pryderon a glywsom ynghylch y symiau a wariwyd ar gontractio gwaith ar sail mewnol ac ar sail allanol i gwmnïau preifat, a ddisgrifiwyd gan yr Athro Dolwani fel rhai 'hollol syfrdanol'.¹¹

10. Er mwyn symud i ffwrdd o ddibynnu ar fesurau tymor byr i ymateb i'r galw megis contractio gwaith ar sail mewnol ac ar sail allanol, a thuag at sefyllfa fwy cynaliadwy o ran gweithlu a chapasiti,

---

⁶ Cofnod y Trafodion [paragraffau 41-43, 15 Chwefror 2023

⁷ Rhwydwaith Cancer Cymru, [Cynllun gwella gwasanaethau cancer ar gyfer GIG Cymru 2023-2026](#), 31 Ionawr 2023

⁸ Cofnod y Trafodion [paragraff 323], 2 Chwefror 2023

⁹ Er enghraifft Cofnod y Trafodion [paragraff 35], 2 Chwefror 2023 a Chofnod y Trafodion [paragraff 10], 15 Chwefror 2023

¹⁰ Cofnod y Trafodion [paragraff 14], 15 Chwefror 2023

¹¹ Cofnod y Trafodion [paragraff 306], 2 Chwefror 2023

bydd angen buddsoddiad, a hoffem ddeall mwy am sut y mae Llywodraeth Cymru, gan weithio gyda phartneriaid allweddol, gan gynnwys Gweithrediaeth y GIG, y Rhaglen Endosgopi Genedlaethol a byrddau iechyd, yn bwriadu cyflawni hyn.

Argymelliad 3. Dylai Llywodraeth Cymru nodi pa gamau fydd yn cael eu cymryd, a phryd, i symud gwasanaethau endosgopi o'r sefyllfa bresennol, sy'n dibynnu ar fesurau tymor byr fel contractio gwaith ar sail mewnol ac ar sail allanol i ymateb i'r galw, ac i ryddhau arian i fuddsoddi mewn gweithlu mwy cynaliadwy a datrysiadau o ran capasiti.

Y rhaglen sgrinio coluddion

---

11. Cafodd y rhaglen sgrinio coluddion ei rhoi ar saib yn ystod misoedd cynnar y pandemig. Rydym yn cymeradwyo'r ymdrechion sylweddol a wnaed i adfer y rhaglen yn llwyddiannus erbyn mis Medi 2021.

12. Roedd yn gadarnhaol clywed gan dystion bod y nifer sy'n manteisio ar wahoddiadau i sgrinio am ganser y coluddyn wedi bod yn cynyddu, ond rydym yn pryderu bod anghydraddoldebau o ran y nifer sy'n manteisio yn parhau. Er enghraifft, dywedwyd wrthym fod dynion yn llai tebygol o fanteisio ar y cynnig na menywod, a bod nifer y bobl sy'n manteisio yn sylweddol is mewn ardaloedd mwy difreintiedig.¹²

13. Rydym yn croesawu mentrau i gynyddu nifer y bobl sy'n manteisio ar sgrinio, gan gynnwys llythyrau wedi'u cymeradwyo gan feddygon teulu, a'r gwaith y mae Sgrinio Coluddion Cymru'n ei wneud i wella profiad cleifion a nifer y bobl ag anabledau dysgu sy'n manteisio ar sgrinio.¹³

14. Bydd y galw ar gyfer colonosgopi sgrinio yn cynyddu wrth i'r rhaglen sgrinio coluddion ehangu o ran y trothwy oedran a sensitifrwydd prawf. Croesawodd rhanddeiliaid y dull graddol o ehangu'r rhaglen, a ddisgrifiwyd fel un sydd wedi'i gynllunio'n yn ofalus i osgoi gorlethu'r capasiti sgrinio presennol.¹⁴

15. Rydym yn cefnogi'r galwadau a wnaed gan rai o'r rhai a roddodd dystiolaeth i'n hymchwiliad i Gymru weithio tuag at fodloni argymhelliad Pwyllgor Sgrinio Cenedlaethol y DU i leihau sensitifrwydd profion FIT ymhellach i 20µg/g unwaith y bydd y gwaith a gynlluniwyd ar hyn o bryd i optimeiddio'r rhaglen sgrinio coluddion wedi'i gwblhau. Bydd hyn yn helpu i wella canlyniadau i fwy o gleifion, ac yn manteisio i'r eithaf ar gost-ffeithiolrwydd y rhaglen. Mae'n amlwg y bydd sicrhau bod gennym ddigon o gapasiti endosgopi cynaliadwy yn y tymor hwy yn allweddol i gyflawni hyn.

Gweithio cydgyssylltiedig ar draws byrddau iechyd

---

¹² Cofnod y Trafodion [paragraff 65], 2 Chwefror 2023

¹³ Cofnod y Trafodion [paragraff 145], 2 Chwefror 2023

¹⁴ Cofnod y Trafodion [paragraff 298], 2 Chwefror 2023

16. Disgrifiodd tystion sut mae gwasanaethau a byrddau iechyd yn gweithredu'n rhy aml mewn siloes, a gwnaethant alw am weithio mwy cydgysylltiedig a mwy o weithio rhanbarthol i wella gwytnwch ar draws y system a gwneud defnydd mwy effeithlon o'r capasiti presennol.¹⁵

17. Roeddem yn arbennig o bryderus o glywed am yr heriau y gallai pobl eu hwynebu wrth weithio neu hyfforddi y tu allan i'r bwrdd iechyd y maent wedi'i leoli ynddo oherwydd polisïau adnoddau dynol amrywiol a chyfyngol ar draws gwahanol fyrddau iechyd.¹⁶

Argymelliad 4. Yn ei hymateb i'r llythyr hwn, dylai Llywodraeth Cymru nodi pa waith sy'n cael ei wneud i ddeall a mynd i'r afael â'r rhwystrau sy'n gysylltiedig ag amrywiadau neu bolisïau adnoddau dynol gor-gyfyngol a allai atal staff y GIG rhag gweithio neu hyfforddi mewn bwrdd iechyd heblaw'r bwrdd iechyd y maent wedi'i leoli ynddo. Os oes angen mwy o amser i ymateb, dylai Llywodraeth Cymru ymrwymo i roi'r wybodaeth hon erbyn mis Gorffennaf 2023.

Hybiau cymunedol a rhanbarthol

---

18. Roedd cefnogaeth eang i ddatblygu hybiau cymunedol i wella capasiti diagnostig a mynediad cleifion, yn enwedig mewn perthynas â rhai o'r technolegau arloesol mwy newydd.¹⁷ Fodd bynnag, pwysleisiodd rhanddeiliaid yn gwbl rhesymol fod endosgopi traddodiadol yn driniaeth fewnwtiol a all arwain at gymhlethdodau, a bod angen ystyried diogelwch darparu triniaethau o'r fath mewn hybiau cymunedol; er enghraifft trwy ddewis cleifion yn ofalus a sicrhau bod llwybrau a phrosesau clir ar waith.¹⁸

19. Clywsom hefyd am y manteision o ddatblygu hybiau diagnostig mwy, rhanbarthol lle mae endosgopi yn cael ei gydleoli â gwasanaethau delweddu a gwasanaethau diagnostig eraill.

Achrediad y Grŵp Cynghori ar y Cyd ar Endosgopi Gastroberfeddol (JAG)

---

20. Er mwyn cyflawni achrediad JAG, rhaid i wasanaethau endosgopi gyrraedd 'safon ansawdd' penodedig. Mae hyn yn cynnwys meini prawf fel seilwaith, llwybrau, amseroldeb, data, cyfathrebu â chleifion, a phreifatrwydd ac urddas, ymhlith eraill. Roedd consensws ymhlith tystion bod angen gweithredu dull graddol, yn ogystal â darparu cymorth wedi'i dargedu ar gyfer gwasanaethau sy'n nes at sicrhau achrediad.

21. Rydym yn rhannu uchelgeisiau rhanddeiliaid i bob gwasanaeth endosgopi yng Nghymru gyflawni achrediad JAG. Roeddem yn bryderus, fodd bynnag, o glywed bod ansawdd gwael ystâd y

---

¹⁵ Cofnod y Trafodion [paragraff 206-207], 2 Chwefror 2023

¹⁶ Cofnod y Trafodion [paragraff 299], 2 Chwefror 2023

¹⁷ Cofnod y Trafodion [paragraff 105], 15 Chwefror 2023

¹⁸ Cofnod y Trafodion [paragraffau 107 a 109], 15 Chwefror 2023

GIG yn rhwystr sylweddol i rai gwasanaethau, yn enwedig yng nghyd-destun y cyllid cyfalaf cyfyngedig sydd ar gael yng nghyllideb ddrafft Llywodraeth Cymru ar gyfer 2023-24.¹⁹

Arloesi

---

22. Clywsom y gallai datblygiadau newydd fel endosgopi capsawl colon, endosgopi traws-drwynol a Cytosponge™ helpu i leihau'r galw ar wasanaethau endosgopi traddodiadol. Mae datblygiadau arloesol o'r fath hefyd yn llai mewnwthiol, ac efallai y bydd cleifion yn canfod eu bod yn haws eu goddef. Fodd bynnag, er y bydd mabwysiadu technolegau newydd yn ehangach yn dod â manteision, roedd tystion yn glir nad 'bwled arian' yw hwn ac ni fydd yn mynd i'r afael â'r problemau craidd o ran capasiti.²⁰

23. Serch hynny, mae'n destun pryder clywed bod Cymru'n gallu bod yn gymharol araf i fabwysiadu arloesedd, ac mae'n amlwg y gellid gwella'r gwaith o edrych tua'r gorwel ar gyfer technolegau newydd. Pan ofynnwyd i'r tystion pam fod hyn yn wir, roedd y rhwystrau posibl a nodwyd ganddynt yn cynnwys diffyg arweiniad a diffyg capasiti.²¹

Argymelliad 5. Yn yr ymateb i'r llythyr hwn, dylai Llywodraeth Cymru nodi pa gamau sy'n cael eu cymryd, a phryd, i arwain, annog a hwyluso'r defnydd o dechnolegau arloesol a ffyrdd o weithio mewn gwasanaethau endosgopi yng Nghymru.

lechyd a Gofal Digidol Cymru

---

24. Clywsom adroddiadau am 'dagfa' mewn lechyd a Gofal Digidol Cymru (DHCW) sy'n cyfrannu at oedi wrth weithredu llwybr atgyfeirio safonol ar gyfer endosgopi yng Nghymru. Dywedodd yr Athro Dolwani wrthym:

"Just to put this in perspective, we wanted some changes in the bowel screening information management system 10 years ago, and that still hasn't happened".²²

25. Rydym yn deall bod lechyd a Gofal Digidol Cymru yn ymdrin â nifer o geisiadau o bob rhan o'r GIG lle mae angen newidiadau i system wybodeg Cymru gyfan, ond roedd yn destun pryder clywed y gallai oedi yn y rhan hon o'r system olygu cryn oedi cyn rhoi'r gwelliannau angenrheidiol i wasanaethau ar waith.

---

¹⁹ Y Pwyllgor lechyd a Gofal Cymdeithasol, [Cyllideb ddrafft Llywodraeth Cymru 2023-24](#), Chwefror 2023

²⁰ Cofnod y Trafodion [paragraff 149], 15 Chwefror 2023

²¹ Cofnod y Trafodion [paragraff 280], 2 Chwefror 2023

²² Cofnod y Trafodion [paragraff 352], 2 Chwefror 2023

26. Ar hyn o bryd rydym yn cynnal gwaith craffu ar y cyd ar Iechyd a Gofal Digidol Cymru gyda'r Pwyllgor Cyfrifon Cyhoeddus a Gweinyddiaeth Gyhoeddus, a byddwn yn adlewyrchu ymhellach ar y mater hwn fel rhan o'r gwaith hwnnw.

Syndrom Lynch

---

27. Yn 2019, yn unol â chanllawiau NICE, ymrwymodd Cymru i brofi cleifion sydd wedi cael diagnosis o ganser y coluddyn am y cyflwr genetig Syndrom Lynch. Nid yw'n glir o'r dystiolaeth a yw hyn yn digwydd fel mater o drefn. Deallwn fod gwaith archwilio wedi'i gynllunio mewn perthynas â hyn, ac rydym yn awyddus i weld y gwaith hwn yn cael ei ddatblygu cyn gynted â phosibl. Clywsom hefyd am yr angen i wella gwyliadwriaeth o bobl â Syndrom Lynch, a thrafodwyd â thystion pam y mae'n bwysig i bobl sy'n cael diagnosis o Syndrom Lynch gael cymorth priodol.

Argymelliad 6. Yn ei hymateb i'r llythyr hwn, dylai Llywodraeth Cymru roi rhagor o wybodaeth am y gofal cofleidiol a'r cymorth (gan gynnwys cymorth iechyd meddwl) sydd ar gael i bobl sydd wedi cael diagnosis o gyflyrau genetig fel Syndrom Lynch yng Nghymru. Dylai hyn gynnwys gwybodaeth am sut y caiff gofal a chymorth o'r fath eu teilwra i anghenion grwpiau penodol, er enghraifft menywod o oedran cael plant, pobl o gymunedau lleiafrifoedd ethnig, neu bobl anabl.

Cyflyrau nad ydynt yn ganser

---

28. Pwysleisiodd rhanddeiliaid nad yw endosgopi yn ymwneud â chanser yn unig, ac nad yw canolbwyntio ar endosgopi yn unig fel elfen o lwybrau canser yn gwneud cyfiawnder ag ef.²³

29. Rydym yn cytuno bod endosgopi yn chwarae rhan bwysig wrth wneud diagnosis a thrin cyflyrau eraill nad ydynt yn ganser megis clefyd llid y coluddyn. Mae'n hanfodol bod hyn yn cael ei gydnabod a'i adlewyrchu'n ddigonol ym mhenderfyniadau polisi a chyllid Llywodraeth Cymru.

---

²³ Cofnod y Trafodion [paragraff 370], 2 Chwefror 2023